

σάν έχω να γράψω κωμωδία τούς κανόνες κλειδομανταλών μ' ἔξη κλειδιά· ἀπ' τὸ γραφεῖο μου διώχνω τὸν Πλαῦτο καὶ Τερέντιο μὴ μοῦ δάλουν τίς φωνές, γιατί ἡ ἀλήθεια συνηθίζει πιότερο μέσ' ἀπ' τὰ βουδὰ βιβλία νὰ φωνάζει, καὶ γράφω μὲ τὴν τέχνη πού ἀνακάλυψαν ὄσοι ἀποζητοῦν τὰ παλαμάνια τοῦ κοσμάκη, γιατί πρέπει εἶναι καὶ σωστὸ νὰ μιλάς χαζά, γιὰ νὰ χαρεῖ ὁ λαὸς πού δίνει τὸν παρά. Ὅστος ἡ θέρα κωμωδία ἔχει σκοπὸ ὀρισμένο, καθὼς τὸ κάθε ἔπος ἢ ποίημα, καὶ τοῦτος εἶναι νὰ μιμηθεῖ τίς πράξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ παραστήσει τίς συνήθειες τοῦ αἰῶνα, καὶ ὅποια τέτοια μίμηση γιὰ νὰ γίνει, τρία πράγματα χρειάζεται καὶ τούτα εἶναι: Διαλεκτική, στίχος γλυκός, ἁρμονία μ' ἄλλα λόγια μουσική· πράμα πού τὸ ἔχει ἡ τραγωδία μὲ μόνη τὴ διαφορὰ εἶναι: τοῦ λαοῦ τὰ ταπεινά καμώματα μιμείται ἡ κωμωδία, καὶ τίς ὑψηλές πράξεις βασιλιάδων παρασταίνει ἡ τραγωδία. Τώρα, ξέροντας αὐτά, παρατηρεῖστε καὶ δεῖτε ἂν στίς κωμωδίες μας δὲν εἶναι μπόλικα τὰ λάθη. Πράξη ὀνομάστηκαν ἐτούτα τὰ καμώματα, γιατί μιμήθηκαν ἔργα ταπεινά καὶ διάφορες δουλειές, ὅπου παράδειγμα γι' αὐτὰ στάθηκε στὴν Ἰσπανία ὁ Λόπε Ντὲ Ρουέδα, καὶ σήμερα σὲ πεζὸ εἶναι τυπωμένες οἱ κωμωδίες του οἱ τόσα φτηνές, ὥστε σ' αὐτὲς νὰ θάζει χειροτεχνικά καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, ὡς καὶ τὸν ἔρωτα τῆς θυγατέρας τοῦ ἄλμπάνη. Γι' αὐτὸ καὶ κείνες τίς παλιές τίς κωμωδίες, δὲν ἡ Τέχνη φαίνεται σ' ὅλη τὴ δύναμή της, πήραμε τὴ συνήθεια νὰ τίς λέμε ἰντερμέδια. Καὶ ἀφοῦ εἶναι πράξη πού γίνεται ἀνάμεσα σὲ κόσμον ταπεινὸ, καὶ ἀφοῦ σήμερα ἀκόμα δὲν εἶδαμε ἰντερμέδιο βασιλικό, ἐδῶ φαίνεται πᾶς καθαρά τῆς τέχνης ὁ ξεπεσμός, ἀφοῦ κατάντησαν νὰ ἐγάλουν βασιλιά στὴν κωμωδία, γιὰ νὰ γλεντήσῃ ὁ λαός. Στὴν Ποιητική του ὁ Ἀριστοτέλης περιγράφει (ἂν καὶ μπερδεμένα στὴν ἀρχή) τὴν ἀμάχη τῆς Ἀθήνας μὲ τὰ Μέγαρα, γιὰ τὸ ποῖος στάθηκε ὁ πρῶτος ποιητής. Τὸν Ἐπίχαρμο εἶπαν οἱ Μεγαρεῖς ἐνῶ ἡ Ἀθήνα ὑποστήριζε τὸ Μαγνάτη. Ὅστος ὁ Δονάτος μᾶς πληροφοροῦρεὶ πὼς ἡ ἀρχὴ ἐγένηκε μὲ τίς θυσίες τῶν ἀρχαίων. Καὶ γιὰ τῆς τραγωδίας τὸ δημιουργό, τὸ Θεόπιδον ἀναφέρει, καὶ εἶναι σὲ τοῦτο σύμφωνος ἀκόμα καὶ ὁ Ὁράτιος, ὅπως πάλι γιὰ

τίς κωμωδίες πρῶτον λέει τὸν Ἀριστοφάνη, καὶ τὸν Ὅμηρο. Γιατί, σὲ μίμηση τῆς κωμωδίας τὴν Ὀδύσειά του ἐδύναξε, ἐνῶ τῆς τραγωδίας παράδειγμα τραγὸν μᾶς ἔδωσε μὲ τὴν Ἰλιάδα. Ἔτσι καὶ ἐγὼ τ' ἀχνάρια τούτα ἀκολουθώντας, ἐποποιῶ ὀνόμασα τὴ δική μου Ἱερουσαλήμ, καὶ πρόστεσα τραγική. Ὅπως ἐξ ἄλλου τὴν Κόλαση, τὸ Πουργατόριο καὶ τὸν Οὐρανὸ τοῦ ἀξίου ποιητῆ Δάντη Ἀλιγέρι, κωμωδία τὰ ὀνόμασαν καὶ ὁ Μανέτι στὸν πρόλογό του, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι πολλοὶ στῆς γῆς αὐτῆς τὰ μέρη. Καὶ ὅπως οἱ πάντες ξέρουμε ὅτι γιὰ κάμποσον καιρὸ ὑπουλα σάπαινε ἡ κωμωδία καὶ πὼς ἐτούτῃ ἡ σιωπὴ τῆς σάτιρα ἐγκυμονοῦσε, πού καθὼς ἦτανε στυφὴ σύντομα ἀναμέρισε γιὰ νὰ μείνει ὁ δρόμος ἀνοιχτός στὴ Νέα Κωμωδία. Πρῶτος παρουσιάστηκε ὁ Χορός. Τὰ πρόσωπα μπηχαν κατόπι. Καὶ ὡστόσο ὁ Μένανδρος, πού τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ Τερέντιος, ἐνοχλητικὸ ἔκρινε τὸ Χορὸ καὶ τότε περιφρόνησε. Καὶ ὁ Τερέντιος, ἂν καὶ πιότερο σεβάστηκε τούς κανόνες, τῆς κωμωδίας τὸ ὕφος δὲν ὕψωσε στῆς τραγωδίας τὸ μεγαλεῖο, πού τόσοι τὸ καταλόγισαν λάθος βαρὺ τοῦ Πλαῦτου, ἐνῶ πιὸ μυαλωμένος στὴ δουλειὰ αὐτὴ στάθηκε ὁ Τερέντιος.

Ἡ τραγωδία θέμα της ἔχει τὴν ἱστορία. Καὶ τῆς κωμωδίας γνώρισμα εἶναι ἡ μίμηση. Γιὰ τοῦτο καὶ Πλανηπαιδεία ὀνομάστηκε, γιὰ τὸ φτωχὸ καὶ πλανερό της θέμα, ἀφοῦ παρουσιαζότανε σ' αὐτὴ ὁ ἀφηγητὴς χωρὶς κοθόρνους μηδὲ καὶ προσωπεῖο. Αὐτὲς λοιπὸν οἱ κωμωδίες πήραν διάφορα ὀνόματα: Παλλιᾶτες (1), Μίμοι (2), Τογάτες (3), Ἀττιλᾶνες (4), Ταβερνᾶριες (5), πού σάν καὶ τώρα ἦταν κάμποσων λογιῶν. Μὲ Ἀττικὴ φινέτσα, τῶν Ἀθηναίων οἱ κάτοικοι συνήθειες καὶ

1. Παλλιᾶτες, ὅπου φοροῦσαν ἱμάτια ἑλληνικά, ἦθη καὶ πρόσωπα Ἑλλήνων.
2. Παντομίμους, γελοῖες.
3. Τογάτες. Τηβεννοὶ, ἦθη καὶ πρόσωπα ἰταλικά.
4. Ἀττιλᾶνες. Πλεμικές, ἀπὸ τ' ὄνομα τοῦ Ἀττίλα.
5. Ταβερνᾶριες. Παριστάνουν τὴ ζωὴ ἀνθρώπων τῆς ἐσχάτης ὑποστάθης, σὲ ταβέρνες καὶ καπηλεῖα.